

personen; zoolang zij een vasten grondslag heeft in de historie, Gods woord en hare belijdenis'. De Afscheiding had haar vruchten afgeworpen, maar haar als *beginsel* te huldigen was verkeerd. De verhouding tot de Hervormde Kerk moet 'niet tegenstelling zijn door uitsluiting, maar medewerken tot insluiting of vereeniging met de hervormde geloovigen op historischen grondslag'.³⁰ Om het herstel te bevorderen moeten de afgescheidenen medewerken aan zijn voorstel om in het tekort aan bijbelgetrouwe predikanten in de Hervormde Kerk te voorzien. Zowel door zelf preekbeurten in de Hervormde Kerk te vervullen, als door het steunen van de door hem gestichte school, om zo eerst de Hervormde Kerk te dienen, die deze predikanten immers meer nodig had dan de afgescheiden kerk. Steunde men deze bereidwillige jongeren niet, dan zouden zij eigen gemeenten stichten en zou de verdeeldheid toenemen, waardoor 'alle kerkbewustzijn verloren gaat'.³¹

Mij dunkt, een en ander zou voor de historische kerk in ons vaderland, tot eenen uitnemenden zegen kunnen zijn, en mede de weg banen, voor de vereeniging van Afsch. en Herv. althans eene voorbereiding daartoe, want immers zijn de Afgescheidenen een deel van die historische Herv. kerk, over tijd en wijle om des gewetenswil van haar gescheiden, om bij mogelijke herstelling terug te keeren.³²

Van Dijks publiekelijk geuite kritiek op de afgescheiden kerk, zijn visie op het tijdelijke belang van de Afscheiding en zijn nadruk op de Hervormde Kerk als 'historische kerk', gekoppeld aan de energie en middelen die hij ten bate van de Hervormde Kerk aanwendde werden hem door de CAG niet in dank afgenomen, terwijl hervormden zich verbaasden over zijn inzet voor andermans kerk.³³ De kritiek vanuit de CAG vinden we samengevat in de brochure van ds. G. Hemkes; een brochure waaraan kerkelijke approbatie was verleend en die door *De Bazuin* werd aanbevolen.³⁴ Hij laat er geen twijfel over bestaan dat hij zich met Van Dijk als broeder in Christus één voelt, maar kerkelijk zeker niet meer. Alliëren door alliantie is wel een optie zolang je het eigen kerkelijk standpunt maar handhaaft. Wat Van Dijk voorstelde was verwarring en beginselloosheid. 'Dan is het beter te alliëren door te separeren van alles wat onrein is en met den geest des waren christendoms strijdt'.³⁵ De schapen in de Hervormde Kerk kunnen de wolven niet tegenhouden. 'Maar nu staat er naast dat Hervormd genootschap eene kerk, waarin openbaar geen wolven zijn. (...) Breng de goede herders van de Hervormde Kerk met de schapen daarin, en de hongerige, ongeketende wolven, (...) zullen dan van zelf van honger wel sterven'.³⁶ Ondanks dit betoog keert Hemkes zich met

³⁰ Van Dijk, *Alliëren door alliantie*, 8-14.

³¹ Ibidem, 19.

³² Ibidem, 27-8.

³³ *De Bazuin*, 29 juni 1866.

³⁴ G. Hemkes, *Het kerkelijk streven van ds. J. van Dijk Mz. geopenbaard in de brochure: Alliëren door Alliantie; in liefde beoordeeld* (2^e herz. en verm. druk, Kampen 1868); *De Bazuin*, 3 januari 1868.

³⁵ Hemkes, *Kerkelijk streven*, 2.

³⁶ Ibidem, 3.